

Vold og krenkelser i unge menneskers parforhold

Sammendrag

Bakgrunn. Omfanget av partnervold i Norge er ikke kjent. Internasjonalt er også kunnskapen om individuelle risikofaktorer for å bli rammet av slik vold mangelfull, og foreliggende forskning handler nesten utelukkende om kvinnelige ofre.

Materiale og metode. Data stammer fra en landsrepresentativ, longitudinell studie av unge mennesker. Ved siste kartlegging svarte 2 211 respondenter på standardiserte spørsmål om aggressiv atferd i parforhold. Gjennomsnittsalderen var 22 år, og 37 % var gift/samboende (responsrate: 68 %).

Resultater. Litt flere menn (6 %) enn kvinner (4 %) oppgav at de var blitt fysisk angrepet av partneren i løpet av siste halvår. Egen aggressiv atferd i parforhold, alkohol- og narkotikabruk, involvering i problematferd og tilknytning til utagerende venner var assosiert med offeropplevelser for begge kjønn. Blant kvinner var ulike mål på problematferd og et belastet vennenettverk i tenårene også relatert til fremtidige offeropplevelser.

Fortolkning. De mest utbredte og mindre alvorlige formene for partnervold rammer ikke blindt. De observerte kjønnsforskjellene i omfanget av offeropplevelser kan forstås i lys av uskrevne regler mot bruk av vold mot en fysisk svakere part – og mot kvinner i særdeleshet. Annen forskning tyder imidlertid på at grove overgrep og systematisk mishandling oftest rammer kvinner, og at slik partnervold ikke fanges opp i studier av normalbefolkningen.

Engelsk sammendrag finnes i artikkelen på www.tidsskriftet.no

> Se også side 2010

Hilde Pape

hpa@nova.no

Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring
Munthes gate 29/31
0260 Oslo

I den senere tid har myndighetene satset mye på å bekjempe den volden som rammer kvinner i ly av «privatlivets fred». I 2000 ble regjeringens handlingsplan Vold mot kvinner lagt frem (1), og året etter ble Kvinnevoldsutvalget opprettet for å «utrede stillingen for kvinner som utsettes for fysisk og psykisk vold, trusler og overgrep fra en nåværende eller tidligere samlivspartner». Myndighetenes innsats er særlig rettet mot den grove volden. Også store deler av faglitteraturen på feltet handler om graverende former for kvinnehushandling. Det er i den forbindelse blitt påpekt at tiltak og handlingsprogrammer som bygger på kunnskap om toppen av isfjellet (dvs. de groveste tilfellene), trolig har lite for seg når man beveger seg under havoverflaten – hvor størsteparten av isfjellet befinner seg (2). Studier av normalbefolkningen er egnet til å fange opp de mest utbredte formene for vold i parforhold. Slik forskning har lenge vært etterlyst i Norge, og i artikkelen vil funn fra en landsrepresentativ undersøkelse om partnervold blant unge voksne bli presentert.

Bare mannlige utøvere og kvinnelige ofre?

I 1975 ble dokumentasjon for at også menn utsettes for partnervold skaffet til veie i en stor spørreskjemaundersøkelse i normalbefolkningen i USA (3). Resultatene viste at litt flere menn enn kvinner oppgav at partneren hadde brukt fysisk vold mot dem. Likeledes svarte litt flere kvinner enn menn at de hadde utøvd slik vold. Liknende funn er senere blitt avdekket i flere titalls undersøkelser med tilsvarende design (4). For det meste stammer denne forskningen fra USA, og svært mange studier handler om unge mennesker. Videre er volden i all hovedsak blitt kartlagt ved hjelp av Conflict Tactics Scale (5), som består av en rekke spørsmål om egen og partners aggressive atferd. Dette standardiserte instrumentet inkluderer ingen spørsmål om seksualisert vold eller om voldens mening, motiver og konsekvenser.

Dokumentasjon som tyder på at menn er minst like utsatt for partnervold som kvinner, har ført til opphetet debatt blant forskere. Mange har hevdet at slik forskning er upålitelig og at Conflict Tactics Scale tilslø-

rer kjønnsforskjeller i partnervoldens kontekst og konsekvenser (6–8). Videre er det blitt påpekt at dokumentasjon fra politi og rettsvesen, det medisinske behandlingsapparatet og fra studier av mishandlede kvinner og voldelige menn entydig peker i retning av at kvinner er mest utsatt. Andre har advart mot å generalisere funn fra slike selekterte utvalg, og har hevdet at kvinners vold mot menn representerer et fortiet samfunnsproblem av betydelige dimensjoner (9–11). Også i Norge har kjønnsretningen på volden vært gjenstand for stridigheter mellom fagfolk (12, 13). Hittil har imidlertid ingen norske studier bidratt med dokumentasjon som eksplisitt belyser stridens kjerne.

Ofre for partnervold: Kjennetegn og risikofaktorer

I en oversiktsartikkel om risikofaktorer for partnervold fremgår det at forskningslitteraturen gir uklare svar på om offeropplevelser blant kvinner er relatert til alkoholbruk/misbruk (14). Det er mer entydig dokumentasjon for at det er en viss sammenheng med illegal rusmiddelbruk. En svakt forhøyet forekomst av antisosial personlighetsforstyrrelse blant kvinnelige ofre er også blitt avdekket. Når det gjelder mental helse mer generelt, er foreliggende forskning uklart med henblikk på om resultatene handler om mulige konsekvenser av partnervold eller om seleksjonseffekter. Få prospektive studier er blitt utført, og følgelig er kunnskapen om individuelle risikofaktorer for fremtidig viktigmisering generelt sett begrenset.

Det finnes lite forskning om mannlige ofre for partnervold, men en nyere representativ studie av unge voksne på New Zealand viste at både mannlige og kvinnelige ofre hadde økt forekomst av tidlige atferdsvansker, alko-

Hovedbudskap

- Mildere former for partnervold synes å ramme unge menn vel så ofte som unge kvinner
- Slik vold rammer ikke blindt. De med utageringstendenser er mye mer utsatt enn andre
- Studier av selekterte utvalg gir et annet bilde av partnervoldens ofre enn undersøkelser av utvalg fra normalbefolkningen. Resultatene er likevel ikke motstridende

holproblemer og narkotikabruk (15, 16). Of-feropplevelser korrelerte også med utøvelse av vold mot fremmede, men i vesentlig sterkere grad for menn enn for kvinner. Blant kvinner var det en større sammenheng med symptomer på angst enn hva tilfellet var blant menn. En ny svensk studie av anmeldt partnervold tyder også på at offeropplevelser blant kvinner henger sammen med en belastet livsstil (17). Analyser av registerdata avdekket blant annet en betydelig overhyppighet av kriminalitet blant ofrene.

Studier av ikke-selekterte utvalg har gitt solid dokumentasjon for at mange ofre selv er fysisk aggressive innad i parforholdet (15, 18–20). Om ofrene har en tendens til å utagere i andre sammenhenger, og ikke bare i forhold til en partner, vet vi mindre om. Det er også uklart om partnervold er noe som særlig rammer personer i belastede miljøer, eller om ofrenes sosiale nettverk er uten spesielle avvikspreg.

Problemstillinger

Følgende spørsmål ligger til grunn for de empiriske analysene:

- Hvor stort er omfanget av offeropplevelser og utøvelse av partnervold, og er ofrene tilbøyelige til også selv å være aggressive mot partner?
- Er offeropplevelser assosiert med utøvelse av andre former for utagerende atferd, og også med rusmiddelbruk, psykiske plager og det å ha venner med en avviken- de livsstil?
- Er ulike typer problematferd, rusmiddelbruk, psykiske plager og tilknytning til utagerende venner i tenårene relatert til det å bli utsatt for partnervold i ung vok- sen alder?

En overordnet målsetting handler om å avdekke eventuelle forskjeller mellom menn og kvinner.

Metode og materiale

Data er hentet fra den longitudinelle spørre- skjemaundersøkelsen Ung i Norge. Prosjek- tet startet opp i 1992, med et stort, lands- representativt utvalg av skoleungdom (re- sponsrate 97%). Respondentene ble fulgt opp igjen i 1994 og 1999. I 1999 bestod mål- utvalget av personer som fortsatt var skole- elever i 1994, og vi fikk svar fra drøyt 68% (n = 2 927).

Frafallet i 1999 var både høyere og skje- vere blant menn enn blant kvinner. Krimi- nell aktivitet og mål på alkoholbruk fra før- ste kartlegging (1992) predikerte frafall blant menn, men ikke blant kvinner. Disse kjønnsforskjellene var imidlertid relativt små. Ytterligere informasjon om design og datainnsamling, samt funn fra mer detaljerte frafallsanalyser, finnes andre steder (21, 22).

I 1999 var det flere kvinner (91%, n = 1 471) enn menn (81%, n = 1 018) som var eller hadde vært i et parforhold, og som der- med ble bedt om å svare på spørsmål om

Tabell 1 Frekvens av krenkelsers og vold i parforhold i løpet av siste halvår blant menn og kvin- ner. Absolutte tall, prosentandeler og signifikanstesting av kjønnsforskjeller

	Partners atferd (offeropplevelser)				Egen atferd mot partner			
	Menn		Kvinner		Menn		Kvinner	
	Antall	(%)	Antall	(%)	Antall	(%)	Antall	(%)
Bannet til/fornærmet								
0	439	(52)	617	(45)	394	(46)	529	(39)
1–2	219	(26)	339	(25)	240	(28)	379	(28)
3–5	115	(14)	231	(17)	125	(15)	262	(19)
6+	78	(9)	173	(13)	92	(11)	190	(14)
	P < 0,01				P < 0,001			
Gjort/sagt noe for å være slem								
0	532	(63)	785	(58)	513	(60)	682	(50)
1–2	198	(23)	333	(25)	233	(27)	394	(29)
3–5	79	(9)	147	(11)	77	(9)	182	(13)
6+	42	(5)	95	(7)	28	(4)	102	(8)
	Ikke signifikant				P < 0,001			
Gitt ørefik								
0	742	(87)	1 290	(95)	820	(96)	1 244	(92)
1–2	81	(10)	55	(4)	26	(3)	90	(7)
3+	28	(3)	15	(1)	5	(1)	26	(2)
	P < 0,001				P < 0,001			
Sparket, bitt eller slått med knyttet neve								
0	808	(95)	1 314	(97)	838	(99)	1 290	(95)
1–2	26	(3)	34	(3)	9	(1)	47	(4)
3+	17	(2)	12	(1)	4	(1)	23	(2)
	Ikke signifikant				P < 0,001			
Fysisk vold ¹								
Nei	799	(94)	1 308	(96)	837	(98)	1 281	(94)
Ja	52	(6)	52	(4)	14	(2)	79	(6)
	P = 0,01				P < 0,001			

¹ Sparket, bitt eller slått med knyttneven og/eller bruk av kniv/våpen og/eller gjentatte ørefiker (3+)

vold og krenkelsers innenfor en slik relasjon. I den aktuelle målgruppen svarte 92% av kvinnene (n = 1 360) og 84% av mennene (n = 851) på disse spørsmålene. Til sammen fikk vi opplysninger fra 2 211 personer, hvorav 797 (37%) var gift eller samboende. Den resterende delen av utvalget er utelatt fra alle analyser.

Vi har analysert data fra 1999 og 1994. For enkelthets skyld vil disse to datasettene heretter bli omtalt som henholdsvis t2 (1999) og t1 (1994). Respondentenes gjen- snomsnittsalder var 21,9 år på t2 og 16,6 på t1 (SD = 2,0).

Kartlegging av partnervold. Vi benyttet en kortversjon av Conflict Tactics Scale (5). Den enkelte ble bedt om å oppgi frekvensen av egen og partners aggressive atferd siste halvår (tab 1). Sparking, biting og knyttne- veslag ble klassifisert som mer alvorlig fysisk vold, det ble også bruk av kniv eller vå- pen samt gjentatte (mer enn to) ørefiker.

Uavhengige variabler. På t2 ble verbal aggresjon overfor andre kartlagt ved spør-smål om hvor mange ganger man hadde «bannet til eller skjelt ut» eller hatt en vold- som krangel med en lærer eller en overord- net på arbeidsplassen det siste året. Respon- denter som rapporterte minst én slik episode, fikk skåren 1, de øvrige fikk skåren 0. På t1

spurte vi om verbal aggresjon mot lærere, i tillegg fikk respondentene spørsmål om hvor ofte de hadde opplevd ulike disiplinærtak på skolen (innkalt til rektor, sendt på gan- gen) det siste året. Svarene ble summert opp til et samlet mål, og dikotomisert slik at vi skilte ut respondenter med gjentatt problem- atferd i skolen.

Dikotome mål på kriminell aktivitet (in- gen versus minst ett lovbrudd) ble konstruert på grunnlag av spørsmål om både mindre graverende forhold (tyveri av noe verdt 100–500 kroner, hæververk) og mer alvorlige lovbrudd (bl.a. grovt skadeverk, innbrudd, overfall). På t1 ble også opplysninger om hvorvidt man hadde vært i slåsskamp det siste året innhentet. På t2 innhentet vi data om bruk av cannabis og hardere narkotiske stof- fer siste år. På t1 ble bare livstidsprevalensen for cannabisbruk kartlagt.

Den enkeltes alkoholkonsum siste år ble estimert på grunnlag av opplysninger om drikkefrekvens og konsummengde ved siste drikkeepisode og omregnet til antall liter ren alkohol. På t2 ble også fem spørsmål fra Rutgers Alcohol Problem Index (23) stilt. Et av disse handlet om aggressiv atferd i påvir- ket tilstand siste år, og det er blitt analysert som en separat dikotom variabel. De øvrige spørsmålene handlet hvor mange ganger den

Tabell 2 Sammenhengen mellom utøvelse av krenkende og voldelig atferd mot en partner og status som offer for partnervold blant menn og kvinner. Prosentandeler samt signifikanstesting av forskjeller mellom mannlige og kvinnelige ofre

	Menn		Kvinner		Testing av kjønnsforskjeller blant ofrene
	Ofre (n = 52)	Ikke ofre (n = 799)	Ofre (n = 52)	Ikke ofre (n = 1 308)	
Egen atferd mot partner:					
Bannet til/fornærmet					
0	14	49	8	40	
1-2	23	28	19	28	
3+	64	23	73	32	
	P < 0,001		P < 0,001		Ikke signifikant
Gjort/sagt noe slemt					
0	19	63	12	52	
1-2	37	27	21	21	
3+	44	11	67	19	
	P < 0,001		P < 0,001		Ikke signifikant
Gitt ørefik					
0	69	98	50	93	
1+	31	2	50	7	
	P < 0,001		P < 0,001		P = 0,046
Sparket, bitt eller slått					
0	81	99	36	97	
1+	19	<1	64	3	
	P < 0,001		P < 0,001		P < 0,001

enkelte hadde gått beruset på skole/arbeid, opplevd «blackout», fått reaksjoner fra andre på at man drikker for mye, og gjort forsøk på å begrense drikkingen. Svarene ble summert opp og dikotomisert, med grensen (cut-off) plassert nær 80-percentilen.

På t2 kartla vi problematferd hos nære venner ved å be respondentene om å tenke på sine to beste venner og å oppgi om ingen, en eller begge hadde vært i kontakt med politiet på grunn av lovbrudd siste år, om de var hyppig beruset (minst én gang i uken), om de hadde brukt hasj siste år, og om de hadde brukt hardere stoffer noen gang. Opplysningene ble brukt til å lage en additiv indeks (skala 0–8), som deretter ble dikotomisert (≤ 2 versus 3+). De tilsvarende spørsmålene på t1 handlet om hvorvidt vennene hadde vært i kontakt med politiet, om de drakk alkohol minst én gang i uken og om de hadde prøvd hasj. Svarene ble summert opp (skala 0–6) og deretter omgjort til et dikotomt mål (≤ 1 versus 2+).

Psykiske plager ble målt ved 12 spørsmål fra Hopkins Symptom Check List (24). Respondentene oppgav hvor plaget de hadde vært av symptomer på angst og depressivitet siste uke ved å krysse av på en skala som gikk fra 1 (ikke i det hele tatt) til 4 (veldig mye plaget). Svarene ble summert opp til en indeks med verdier 1,0–4,0.

Statistiske analyser

Tabellanalyser med khikvadrattest for statistisk signifikans, samt multivariat logistisk regresjon, er blitt utført. Kjønnsforskjeller mellom bivarierte sammenhenger er signifikantstestet ved hjelp av Fishers z-transformasjon (25).

Resultater

Partnervold: Forekomst og overlapping

Kun seks menn (0,7%) og fem kvinner (0,4%) rapporterte at en kjæreste eller samlivspartner hadde angrepet dem med kniv eller våpen i løpet av det siste halvåret. Like få opplyste at de hadde utøvd slik vold. Tabell 1 viser hvordan menn og kvinner besvarte de øvrige spørsmålene om partners og egen aggressive atferd.

Det var ingen klare kjønnsforskjeller i bestemte retninger når det gjaldt det å bli utsatt for krenkelser av ikke-fysisk art – selv om svarfordelingen på spørsmål om partners verbale angrep («bannet til/fornærmet») var noe ulik for menn og kvinner. Tabell 1 viser videre at menn i større grad enn kvinner oppgav at partneren hadde fiket til dem. Det var ingen kjønnsforskjeller med henblikk til det å ha blitt sparket, bitt eller slått med knyttet neve. Det dikotome målet på offeropplevelser av en viss alvorlighetsgrad slo imidlertid litt ulikt ut for de to kjønn: 6% av mennene og 4% av kvinnene rapporterte slik viktigmisering (p=0,01). Tabell 1 viser ellers at kvinner oftere enn menn oppgav at de hadde vært aggressive mot partneren. Slike kjønnsforskjeller ble observert i forhold til samtlige atferdsmål, inkludert det dikotome målet på utøvelse av noe mer alvorlig fysisk vold. 6% av kvinnene og 2% av mennene svarte at de hadde utøvd slik vold mot en partner i løpet av siste halvår (p < 0,001).

De som oppgav at partneren hadde utsatt dem for det vi har definert som fysisk vold, vil i det følgende bli omtalt som «ofre for partnervold» eller bare «ofre». Tabell 2 viser at mange av ofrene også selv hadde vært aggressiv i forholdet.

Kvinnelige ofre rapporterte oftere enn mannlige ofre at de hadde vært fysisk utagerende mot partneren. Kjønnsforskjellene innad i gruppen av ofre var spesielt markante med henblikk på mer alvorlige fysiske angrep («sparket, bitt, slått») (hhv. 64% og 19%, p < 0,001). Dette må sees i sammenheng med at få menn oppgav at de hadde utøvd slik vold (n = 14).

Korrelater til offeropplevelser

Det var ingen korrelasjon mellom offeropplevelser og status som gift/samboende, verken blant menn eller kvinner. Analyser av mål på problematferd, mental helse og det å ha utagerende venner, derimot, viste at ofrene i stor grad skilte seg ut (tab 3).

Følgende variabler korrelerte med offeropplevelser hos begge kjønn: Kriminalitet, alkoholrelatert aggressivitet, andre alkoholrelaterte problemer, narkotikabruk, psykiske plager og tilknytning til venner med problematferd. Blant menn var offerstatus også relatert til verbal aggresjon mot andre og til høykonsum av alkohol. Ingen av resultatene i tabell 3 var signifikant forskjellige for de to kjønn.

Resultatene i tabell 3 gir grunn til å stille følgende spørsmål: Handler korrelasjonene mellom «partnerspesifikk» aggressivitet og offeropplevelser primært om at ofrene har en generell tendens til å være utagerende og normbrytende? For å finne ut om så var tilfellet, ble multippel logistisk regresjon utført. Mål på aggressiv atferd mot partner, verbal aggressivitet mot andre, kriminell aktivitet, alkoholrelaterte problemer, rusmiddelbruk og det å ha venner med problematferd inngikk som uavhengige variabler. Separate analyser av menn og kvinner avdekket ingen signifikante kjønnsforskjeller, og menn og kvinner ble derfor behandlet under ett, mens kjønn ble inkludert som uavhengig variabel. Resultatene viste at samtlige mål på «partnerspesifikk» aggressivitet hadde selvstendige effekter på offerstatus. Disse effektene forble tilnærmet uforandret som følge av at vi kontrollerte for andre mål og indikatorer på problematferd. Utøvelse av mer alvorlig fysisk partnervold (sparket, bitt eller slått) gav størst utslag, med en justert oddsratio på 16,1 (95% KI 8,9–33,9). Analysen avdekket ellers at det å ha venner med problematferd også gav signifikant utslag (oddsratio = 2,6, 95% KI 1,4–4,6). De øvrige variablene var høyt interkorrelert, og ingen av dem hadde noen selvstendig effekt.

Prospektive prediktorer

Alkoholkonsum og psykiske plager i tenårene (t1) var ikke assosiert med offeropplevelser i ung voksen alder (t2), verken blant menn eller kvinner. Tabell 4 viser hvordan andre atferdsmål, samt det å ha venner med problematferd, var relatert til slike opplevelser drøyt fem år senere.

Det var ingen signifikante funn i analysene av menn, men sammenhengen mellom slåssing på t1 og offerstatus på t2 var nær

nivået for statistisk signifikans ($p = 0,06$). Blant kvinner gav samtlige mål og indikatorer på problematferd signifikante utslag. Samlet sett tyder resultatene i tabell 4 på at kvinnelige ofre, i større grad enn mannlige ofre, skilte seg ut allerede i tenårene. Imidlertid var det bare sammenhengen mellom problematferd i skolen og senere offeropplevelser som var signifikant ulik for de to kjønn ($z = 2,85$, $p < 0,01$).

Diskusjon

Verbale angrep og krenkelser av ikke-fysisk art synes å være noe relativt mange unge voksne opplever i samhandling med en partner i løpet av et halvår. Langt færre utsettes for fysiske angrep, og nesten ingen i vårt utvalg var blitt offer for gjentatt grov partner vold i løpet av de siste seks månedene.

Menn og kvinner omtrent like utsatt?

Litt flere menn (6%) enn kvinner (4%) svarte at de var blitt fysisk angrepet av en kjæreste eller samlivspartner i løpet av siste halvår. Videre oppgav flere enn kvinner (6%) enn menn (2%) at de hadde utøvd slik vold. Svarmønsteret til de to kjønn stemte med andre ord ikke helt overens, noe som også er blitt observert i flere tidligere studier (20, 26, 27). Dette er blitt tolket som et uttrykk for at menn og kvinner oppfatter sin egen så vel som partners aggressive atferd på forskjellig vis. I den grad bevisst feilrapportering også spiller en rolle, er det mest nærliggende å anta at det er mennene som underreporterer egen voldsbruk – ikke kvinnene som overreporterer offeropplevelser. Uoverensstemmelser mellom de svarene som menn og kvinner gir, har muligens også noe å gjøre med at frafallet kan være ulikt for de to kjønn – slik vår studie avdekket.

En nylig publisert metaanalyse viste at hovedtendensen gikk svakt i retning av at kvinner rapporterte utøvelse av partnervold oftere enn menn (4). Drøyt 80 undersøkelser, som i all hovedsak var basert på utvalg fra normalbefolkningen, inngikk i analysene. Videre var studier av unge mennesker sterkt overrepresentert. Det ble imidlertid avdekket at kjønnsretningen på volden ofte gikk motsatt vei i undersøkelser av eldre aldersgrupper. Dette tyder på at det først og fremst er i samliv av en viss varighet at man finner tilfeller av kvinnemishandling i ordets rette forstand. At kvinner er mest utsatt for grov partnervold, ble det også funnet holdpunkter for. I motsetning til analyser av voldelige handlinger, var det generelle mønsteret i studier av fysiske skader at kvinner var overrepresentert blant ofrene, mens menn var overrepresentert blant utøverne.

Ulike utvalg – ulike voldsbilder

Virkelig grov partnervold er etter alt å dømme lavprevalent, og slik vold er ikke blitt fanget opp i vårt materiale. Johnsons (19) analyser og beregninger tyder på at dette er en generell begrensning ved studier av den

Tabell 3 Forskjeller mellom respondenter med og uten opplevelser som offer for partnervold med henblikk på mål og indikatorer på problematferd, mental helse og tilknytning til venner med problematferd. Prosentandeler og gjennomsnittsverdier med standardavvik

	Menn		Kvinner	
	Ofre (n = 52)	Ikke ofre (n = 799)	Ofre (n = 52)	Ikke ofre (n = 1 308)
Vært verbal aggressiv mot andre	31	19	8	12
	P = 0,03		Ikke signifikant	
Begått kriminalitet	35	14	14	5
	P < 0,001		P = 0,01	
Utøvd alkoholrelatert aggressivitet	56	31	35	13
	P < 0,001		P < 0,001	
Opplevd andre alkoholrelaterte problemer	50	34	25	14
	P = 0,02		P = 0,02	
Alkoholkonsum ¹				
Gjennomsnitt (standardavvik)	8,9 (10,6)	5,5 (6,5)	4,8 (8,7)	2,5 (3,6)
	P = 0,03		Ikke signifikant	
Brukt narkotika	35	21	27	13
	P = 0,02		P < 0,01	
Psykiske plager (skala: 1–4)				
Gjennomsnitt (standardavvik)	1,60 (0,40)	1,41 (0,54)	1,94 (0,65)	1,65 (0,50)
	P < 0,001		P < 0,01	
Har venner med problematferd	54	21	23	7
	P < 0,001		P < 0,001	

¹ Skala: Antall liter ren alkohol konsumert siste år

generelle befolkningen. Den type partnervold som slike studier i all hovedsak handler om, har han kalt «common couple violence». Slik vold utøves som respons på konflikter som måtte dukke opp i forholdet, og er først og fremst uttrykk for tap av kontroll «in the heat of the moment». Volden er oftest lavfrekvent og av mindre alvorlig karakter, og den har ingen klar kjønnsprofil. Ofte er begge parter fysisk aggressive. I det følgende vil slik vold bli omtalt som «episodisk partnervold».

Den voldsvirkeligheten som er avdekket i selekterte utvalg av mishandlede kvinner eller voldelige menn, har helt andre kjenne-tegn, og blir av Johnson betegnet som «patriarkalsk terrorisme». I samliv der slik vold utspiller seg, er kvinnen offer for systematisk trakassering og brutalitet. Patriarkalsk terrorisme dreier seg ikke bare om psykisk og fysisk terror, men også om menn som anvender et bredt spekter av undertrykkelsesstrategier for å oppnå makt og kontroll over «sin» kvinne. I motsetning til episodisk partnervold har voldsbruken dessuten en tendens til å eskalere over tid.

Johnsons (19) konklusjon er at den volden som fanges opp i utvalg av kvinnelige ofre eller mannlige voldsutøvere, er vesensforskjellig fra den som blir kartlagt i utvalg av normalbefolkningen. Fordi det alltid er et visst frafall i såkalte representative undersøkelser, innhenter man i slike studier og studier av selekterte utvalg i praksis data fra ulike populasjoner. Resultatene handler følgelig om kvalitativt ulike fenomener og er derfor ikke motstridende. Andre sentrale forskere på feltet har trukket samme konklusjon (4, 28).

Episodisk partnervold i et kjønnsperspektiv

At menn i minst like stor grad som kvinner synes å bli rammet av den type partnervold som er relativt utbredt og mindre alvorlig, gir uansett grunn til ettertanke. Fenomenet bryter med etablerte forestillinger om kjønnsstypiske samhandlingsmønstre, og stemmer heller ikke overens med dokumentasjon for at menn generelt sett er mer fysisk aggressive enn kvinner (29, 30).

Det er imidlertid neppe tilfeldig at det er i forhold til en kjæreste eller samlivspartner at kvinner fremstår som minst like aggressive som menn. I parforhold er kvinner ofte mer emosjonelt ekspressive enn menn, og ofte også den som stiller størst krav til forholdet (31). Mye tyder dessuten på at kvinner i større grad enn menn søker bekreftelse og næring til selvfølelsen i slike relasjoner, mens menn i større grad enn kvinner er opptatt av å bevare en følelse av autonomi. Et vanlig kommunikasjonsmønster i konfliktfylte samliv handler ifølge klinisk litteratur nettopp om menn som trekker seg unna og kvinner som er konfronterende og som gjør krav på nærhet og oppmerksomhet (32). Funn fra en nyere amerikansk studie av kvinnelige universitetsstudenter samsvarer med dette kliniske bildet (33). De som oppgav å ha angrepet partneren sin fysisk, ble spurt om hva som hadde utløst aggresjonen. Følelsen av å bli oversett og opplevelsen av emosjonell distanse fra partners side, var de vanligste svarene disse kvinnene gav.

I likhet med tidligere normalbefolkningsstudier (4, 19) avdekket vi at mange ofre også selv hadde vært en aggressiv part i for-

Tabell 4 Forskjeller mellom respondenter med og uten opplevelser som offer for partnervold i ung voksen alder (t2) med hensyn til ulike mål og indikatorer på problematferd i tenårene (t1). Prosentandeler

Data fra t1	Menn		Kvinner	
	Offer for partnervold, t2		Offer for partnervold, t2	
	Ja	Nei	Ja	Nei
Vært i slåsskamp	48	35	27	10
	Ikke signifikant		P < 0,001	
Begått kriminalitet	33	26	19	10
	Ikke signifikant		P = 0,04	
Utøvd problematferd i skolen	35	34	48	21
	Ikke signifikant		P < 0,001	
Brukt cannabis	14	8	17	8
	Ikke signifikant		P = 0,01	
Utøvd noen form for problematferd ¹	69	57	60	34
	Ikke signifikant		P < 0,001	
Har venner med problematferd	31	25	39	18
	Ikke signifikant		P < 0,001	

¹ Problematferd i skolen, slåssing, kriminalitet og/eller cannabisbruk

holdet. Det typiske mønsteret synes å være at fysisk utagering er noe som forekommer i parforhold med et høyt konfliktnivå og med høy grad av *gjensidige* krenkelser og verbale angrep. Kvinnelige ofre rapporterte imidlertid langt oftere enn mannlige ofre at de hadde vært fysisk aggressive mot partneren, noe som også er blitt observert i andre studier av episodisk partnervold (20). Dette indikerer at mange menn lar være å «ta igjen». Funn fra den omtalte studien av kvinnelige universitetsstudenter (33) er interessante også i denne sammenheng. Blant dem som hadde angrepet partneren, svarte mange at det var noe de gjorde i visshet om at menn flest er sosialisert til å avstå fra å utøve vold mot kvinner. Derfor var de heller ikke engstelige for gjengjeldelse fra partnerens side.

Blant annet på grunn av forskjeller i fysisk styrke har partnervolden ulik mening avhengig av om utøveren er mann eller kvinne. Kulturelle normer er i stor grad også bestemmende for hvordan slik vold blir oppfattet og vurdert. Med henblikk på amerikanske samfunnsforhold fremholder Archer (4) at det fortsatt finnes levninger fra en tid da menn var familiens ubestridte overhode og hadde en legitim «rett» til å tukte sin hustru. De uskreve reglene *mot* bruk av vold mot en fysisk svakere part, og mot kvinner i særdeleshet, synes imidlertid å stå mye sterkere. Funn fra amerikanske holdningsundersøkelser underbygger påstanden om at de normene som regulerer menns voldsbruk mot en partner, er mer restriktive enn de som regulerer tilsvarende atferd hos kvinner (34).

Mannlige og kvinnelige ofre

Mannlige og kvinnelige ofre for partnervold hadde en rekke felles kjennetegn. Som gruppe betraktet var de mer aggressive og utagerende enn andre unge – både i forhold til partneren og i andre sammenhenger. Offeropplevelser hang også sammen med bruk av alkohol og narkotika, psykiske plager og det

å ha venner med problematferd. Mønsteret som avtegnet seg, stemte følgelig godt overens med funn fra den omtalte studien av unge voksne på New Zealand (15, 16).

Multivariate analyser viste at effektene av samtlige mål på aggressiv atferd overfor partneren forble signifikante når vi kontrollerte for problematferd som ikke spesifikt hadde funnet sted innen rammen av parforholdet og for tilknytning til utagerende venner. Resultatene viste ellers at det å ha venner med problematferd var en viktig risikofaktor i seg selv. Personer som tilhører miljøer med avvikspreg, har antakelig økt risiko for å finne seg partnere som reagerer fysisk aggressivt i konfliktsituasjoner. Trolig har de også mindre tilgang på hjelp og beskyttelse fra sitt sosiale nettverk hvis de blir utsatt for vold.

De longitudinelle analysene gav ingen holdepunkter for at sammenhengen mellom psykiske plager og offeropplevelser skyldes seleksjonseffekter. Blant menn var heller ingen andre variabler prospektivt relatert til offerstatus i ung voksen alder. Blant kvinner, derimot, gav samtlige mål på problematferd i tenårene, samt det å ha venner med slik atferd, klare utslag. Men det var bare målet på problematferd i skolen som hadde signifikant forskjellig effekt for kvinner og menn. Det er likevel nærliggende å tolke resultatene i lys av andre forskjeller mellom menn og kvinner som var blitt utsatt for partnervold. Et solid flertall (64 %) av de kvinnelige ofrene hadde vært fysisk aggressive mot partneren, mens dette bare gjaldt et fåtall (19 %) av de mannlige ofrene. Langt på vei handlet analysene av kvinners offeropplevelser også om prediktorer for *utøvelse* av partnervold, noe som i liten grad var tilfellet for menn.

Begrensninger

Resultatene må tolkes med varsomhet. Fra-fallet var relativt høyt (32 %), og noe skjeve blant menn enn blant kvinner. Og flere

menn enn kvinner hoppet over spørsmålene om egen og partners aggressive atferd. Videre benyttet vi en sterkt forkortet versjon av Conflict Tactics Scale, og mål som er basert på få spørsmål, har vesentlig lavere reliabilitet enn mål som bygger på omfattende spørsmålsbatterier. En annen begrensning har med gruppestørrelser og statistisk styrke å gjøre. Svært få menn (n = 52) og kvinner (n = 52) rapporterte om offeropplevelser av en viss alvorlighetsgrad, og analysene er følgelig sårbare for type 2-feil. At vi i mange analyser ikke kunne påvise signifikante kjønnsforskjeller, må tolkes i lys av dette.

Konklusjon

Blant unge voksne i normalbefolkningen er mildere former for partnervold noe som synes å ramme menn i litt større grad enn kvinner. Som gruppe betraktet skilte både mannlige og kvinnelige ofre seg ut ved at de oftere enn andre var involvert i ulike former for normbrudd og utagering. Blant kvinner var slik atferd i tenårene relatert til offeropplevelser i ung voksen alder.

Det er viktig å understreke at et mindretall av deltakerne i undersøkelsen var gift eller samboende. På en helt annen måte enn hva tilfellet er for unge menneskers kjærestereelasjoner, handler langvarige samliv om forpliktelser som binder – både på godt og vondt. Volden har derfor en annen mening når den utspiller seg i etablerte parforhold.

Denne studien er finansiert av Norges forskningsråd, Velferdsprogrammet.

Litteratur

Komplett litteraturliste finnes i artikkelen på www.tidsskriftet.no

- Straus MA, Gelles RJ, Steinmetz SK. Behind closed doors: violence in the American family. New York: Doubleday/Anchor, 1980.
- Archer J. Sex differences in aggression between heterosexual partners: a meta-analytic review. *Psychol Bull* 2000; 126: 651–80.
- Straus MA. Measuring intrafamily conflict and violence: the Conflict Tactics Scale. *J Marriage Fam* 1979; 41: 75–88.
- Dobash RP, Dobash RE, Wilson M, Daly M. The myth of sexual symmetry in marital violence. *Soc Probl* 1992; 39: 71–111.
- Straus MA. Physical assault by wives: a major social problem. I: Gelles RJ, Loseke DR, red. *Current controversies on family violence*. Newbury Park: Sage, 1993.
- Schumacher JA, Feldbau-Kohn S, Smith Slep AM, Heyman RE. Risk factors for male-to-female physical abuse. *Aggress Violent Behav* 2001; 6: 281–352.
- Magdol L, Moffitt TE, Caspi A, Fagan J, Silva PA. Gender differences in partner violence in a birth cohort: bridging the gap between clinical and epidemiological approaches. *J Cons Clin Psychol* 1997; 65: 68–78.
- Johnson MP. Patriarchal terrorism and common couple violence: two forms of violence against women. *J Marriage Fam* 1995; 57: 283–94.
- Christensen A, Heavey CL. Gender and social structure in demand/withdraw pattern of marital conflict. *J Pers Soc Psychol* 1990; 59: 73–81.
- Fiebert MS, Gonzalez DM. College women who initiate assaults on their male partners and the reasons offered for such behavior. *Psychol Rep* 1997; 80: 583–90.